

CAPITOLUL 5.

PROBLEMELE MENȚINERII SECURITĂȚII UMANE

5.1. Protecția socială a populației inapte de muncă. Securitatea umană a populației vârstnice

Sistemele de protecție socială exercită un rol important în asigurarea securității economice umane. Fiind corelate în mod direct cu nivelul de bunăstare al oamenilor, aranjamentele sociale au menirea de a diminua erodarea veniturilor de impactul negativ al diferitor situații imprevizibile. Într-un mediu economic turbulent cum este cel al Moldovei, schemele de securitate socială sunt chemate să atenueze costurile sociale ale reformei economice și să evite deteriorarea standardelor de trai ale categoriilor socialmente vulnerabile ale populației. Definite într-un aspect mai larg, sistemele de securitate socială sunt acele instrumente care au ca scop reducerea gradului de dependență al persoanei față de mediul extern. Ele includ programe de asigurări sociale și scheme de asistență socială.

Tranziția economică ce are loc în Republica Moldova, fiind privită ca o cotitură radicală din punct de vedere al comportamentului social, cultural și economic al indivizilor, a afectat în mod serios standardele de trai ale populației, subminând substanțial gradul de securitate a mării majorități a populației. Astfel, dezechilibrele economice, însoțite de un declin economic de mare amploare, au provocat pauperizarea în masă a populației, degradarea sistemului de ocrotire a sănătății, distrugerea sistemului de învățământ, etc.

Efectele dureroase ale proceselor transformatorii s-au făcut resimțite în întreaga societate. Însă ele sunt destul de semnificative pentru populația inaptă de muncă, adică cei a căror bunăstare depinde inte-

gral de beneficiile sociale primite de la stat, de la organizațiile obștești (non-guvernamentale), ori de la organizațiile sau persoanele private. Protecția socială de care ei beneficiau a degradat odată cu declinul economic din cauza penuriei acute a resurselor bugetare, iar mecanismul de atragere a resurselor financiare alternative pentru protecție socială nu este încă format. În condițiile în care statul nu mai este în stare să acorde o asistență socială adecvată persoanelor în cauză, iar sectorul terțiar se află într-o stare embrionară, situația acestora devine cu fiecare zi ce trece tot mai precară. În aceste condiții este nevoie de un efort managerial imens din partea statului, precum și din partea altor instituții nestatale în reformarea sistemului de protecție socială, astfel încât acesta să corespundă filozofiei noii societăți în formare și principiilor de funcționare a noului sistem economic.

Printre cele mai vulnerabile categorii de populație, a căror dezvoltare umană depinde integral de fluctuațiile mediului socio-economic, se află persoanele vârstnice, invalizii și copiii. Fiecare din ei constituind un grup social distinct, necesită măsuri specifice de protecție socială. Astfel, reforma sistemului va presupune un set de măsuri pentru fiecare grup în parte, luând în considerație particularitățile fiecăruia.

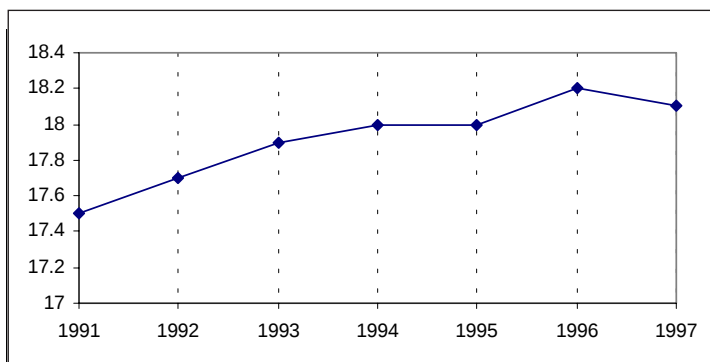
Securitatea umană a populației în etate. Anul 1999 a fost declarat de ONU anul oamenilor în etate. În Moldova actualitatea problemei oamenilor în etate este determinată pe de o parte de faptul că oamenii cu vârstă de peste 60 ani reprezintă 16,6% din populația țării, iar pe de altă parte de situația grea în care se află oamenii în etate în perioada de tranziție.

Bătrânii dețin ponderea cea mai mare în categoria defavorizată a societății. Cu toate acestea situația lor materială ge-

*“Năpasta este un
moment potrivit
pentru virtuți”*

Seneca

Fig. 5.1.1.

Ponderea populației în vîrsta de peste 55 ani (%)

Sursă: Sănătatea publică în Moldova 1998, CSP

nerează adesea controverse în raport cu alte grupuri defavorizate. Pondere lor în societate continuă să crească, atingând în 1998 aproape o cincime din întreaga populație. Heterogenitatea acestui grup social impune aplicarea unei game diverse de instrumente menite să întărească securitatea socială a vârstnicilor, cele mai importante fiind:

- Pensii;
- Indemnizațiile și compensațiile;
- Asistența socială instituționalizată (case pentru bătrâni, aziluri, sanatorii);
- Asistența socială la domiciliu;
- Înlesniri în consumul unor obunuri publice și servicii comunale;
- Ajutoare materiale ocazionale.

Elementul central al protecției sociale a bătrânilor îl constituie asigurarea cu pensii. Actualmente, sistemul de pensii din

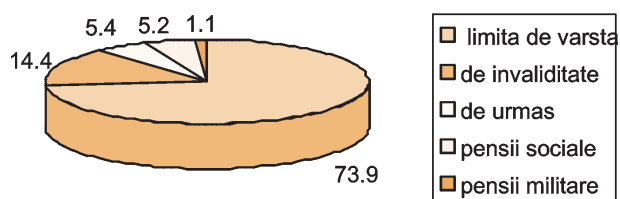
Moldova acoperă circa 758 mii de cetățeni sau aproximativ o cincime din populația republicii. Dintre aceștia 560,4 mii beneficiază de pensii pentru limită de vîrstă (inclusiv 150,9 mii persoane - pensii privilegiate), 109,2 mii - de pensii de invaliditate, 40,6 mii - de pensii în cazul pierderii întreținătorului (sau pensie de urmaș), 39,3 mii - de pensii sociale și 8,5 mii - de pensii militare. De menționat faptul că în ultima vreme în Moldova s-a manifestat tendința acordării pensiei în anumite condiții privilegiate, care sunt mai lejere față de criteriul general de eligibilitate.

Astfel, fiecare a cincia pensie face parte din categoria celor facilitate. Ca urmare, structura pensiei s-a denaturat substanțial: doar 1/3 constituie pensia de bază care este corelată direct cu contribuția plătită, în vreme ce 2/3 sunt reprezentate de diferite suplimente și adaosuri, îndreptate în mod implicit la complementarea veniturilor bătrânilor. Acest fenomen derivă din viabilitatea joasă a sistemului public de pensionare.

Cu toate acestea, valoarea reală a pensiei s-a redus semnificativ în ultimii ani. În raport cu coșul minim de consum pensia medie lunară constituie doar 17% (unul din cel mai mici indicatori din țările în tranziție). Aceasta a fost cauzat în parte de inflație, în parte de tendința descrescătoare a coeficientului de substituere a salariului de pensie. Comparativ cu 1992, în 1998 raportul dintre pensia medie și salariul mediu s-a micșorat de la 60,3% la 33,9% (OIM consideră că acest coeficient de substituere ar trebui să se situeze în jurul a 75% pentru a asigura o redistribuire echitabilă a venitului social). Evident, o astfel de pensie nu poate nici pe departe să asigure persoanelor vârstnice un nivel decent de trai.

Deși cheltuielile totale de pensionare s-au majorat pe parcursul ultimilor trei ani de 1,2 ori reprezentând în 1998 circa 10% din PIB, sistemul public de pensionare curent nu mai este în stare să asigure beneficiarilor săi un grad decent și stabil de securitate umană. Motivele care au condiționat această situație sunt următoarele:

Fig. 5.1.2.

Contingentul pensionarilor în 1998, %

Sursă: datele MMPSF

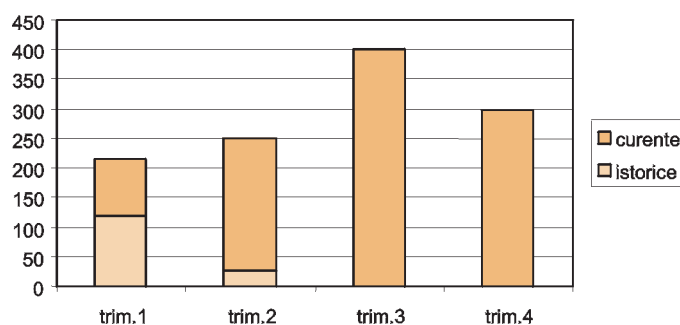
- Suportul financiar fragil și instabil al sistemului public de pensionare;
- Angajamentele exagerate ale statului în raport cu posibilitățile sale financiare;
- Legătura slabă dintre contribuții și beneficii;
- Gradul mic al transparenței în instituțiile de resort la stabilirea mărimii pensiei;
- Transformarea arieratelor la pensii într-un fenomen cu caracter cronic;
- Cadrul legislativ imperfect.

Fenomenul sărăciei devine tot mai frecvent printre vârstnici. Deși cercetările efectuate anterior constată că pensionarii nu constituie categoria socială cea mai afectată de flagelul sărăciei, datorită faptului că o mare parte din ei sunt plasați în câmpul muncii sau sunt întreținuți de către copiii lor, o parte importantă a pensionarilor, de regulă persoanele singurate sau de vârstă înaintată, duc un mod de viață extrem de sărac. Astfel, rezultatele cercetărilor veniturilor și cheltuielilor gospodăriilor casnice realizate de DASS cu concursul Băncii Mondiale atestă că mai bine de 76,7% din pensionari se află după cheltuielile de consum sub minimul decent de viață (233,3 lei), iar 16,2% se află sub pragul sărăciei, determinat la 70 lei. Pe lângă acestea, structura cheltuielilor de consum a celor 16% din pensionarii aflați sub pragul sărăciei arată că peste 72,6% revin consumului alimentar. Este un nivel exagerat de ridicat pentru această grupă de populație care, pe lângă o alimentație de o calitate superioară, necesită o asistență medicală adecvată și condiții de trai mai decente.

Bătrânii, constituie categoria cea mai vulnerabilă sub aspectul sănătății care, în condițiile insuficienței medicinale actuale, necesită cheltuieli suplimentare ce depășesc cu mult posibilitățile financiare individuale și familiale. Totodată, cercetarea arată că 43,8% din pensionari caracterizează condițiile lor de trai ca fiind rele, iar 21,5% ca foarte rele. Toate acestea conduc inevitabil la creșterea nivelului morbidității și mortalității printre

Fig. 5.1.3.

Arieratele la pensii în a. 1998, mln. lei

Sursă: datele MMPSP

vârstnici, ceea ce se răsfrânge asupra reducerii speranței de viață a populației - unul din indicatorii de bază ce determină gradul dezvoltării umane durabile din societate. În consecință, este afectată puternic și securitatea social-economică a acestui grup social.

Problema arieratelor la pensii are un impact semnificativ asupra securității sociale a bătrânior. Întârzierile cronice la achitarea pensiilor/indemnizațiilor conduc în mod direct la erodarea bunăstării pensionarilor, sporind gradul lor de vulnerabilitate.

Blocajul financiar al agenților economici și sistemul imperfect de impunere fiscală sunt motivele principale ce au generat apariția arieratelor la pensii. Deși eliminarea arieratelor constituie un obiectiv prioritar pe agenda guvernului, stingerea lor în perspectiva apropiată pare a fi un lucru greu realizabil. Achitarea datoriilor istorice (acumulate în trecut) este depășită de acumularea datoriilor curente. Din acest motiv, stocul total al arieratelor la pensii crește. Astfel, la finele anului 1998 datoriile totale la pensii au atins cifra de 300 mln. lei, sau 3,4% din PIB. În medie, restanțele la pensii constituie 5—5,5 luni, iar în unele localități rurale întârzierile la achitarea pensiilor ajung până la 8-9 luni.

Problema securității sociale a vârstnicilor devine și mai alarmantă în contextul evoluției nefavorabile a situației demografice. Scăderea dramatică a sporului natural al populației, însoțită de

creșterea șomajului real și al migrației forței de muncă, va spori considerabil povara sistemelor de protecție socială purtată de economie. Comparabil cu debutul reformei economice (anul 1991), coeficientul sarcinii demografice a crescut de 1,46 ori. Astăzi la un pensionar revin convențional 1,3 angajați în economia națională, pe când acum patru ani acest raport era de 1:2. Inevitabila *îmbătrânire demografică* - problemă discutată frecvent în cercurile de specialitate și forurile decizionale - ridică în fața societății multiple și complexe probleme legate de sporirea vertiginoasă a beneficiarilor și în consecință a necesităților financiare pentru pensii și asigurarea protecției sociale

a populației vârstnice. Nici stabilizarea macroeconomică, nici creșterea economică, nici îmbunătățirea situației pe piața muncii nu vor fi în stare să depășească efectele îmbătrânirii demografice, fapt ce poate conduce în cazul ignorării acestei probleme nu la o îmbunătățire, ci la o înrăutățire de durată a securității social-economice a populației vârstnice.

Pentru ieșirea din această situație de criză sunt necesare măsuri cardinale, netradiționale, de reformare a sistemului existent de protecție socială a populației vârstnice și, în consecință, a sistemului de pensionare. Una din soluții poate fi implementarea pe scară largă a principiilor de asigurare socială. Economia de piață, prin esența sa, presupune responsabilitatea personală a fiecărui individ față de situația în care se află, de bunăstarea sa, inclusiv de securitatea sa social-economică. Protecția contra diferitelor riscuri sociale ce pot surveni - șomajul, incapacitatea de muncă din cauza bolii, sărăcia etc. - individul o poate realiza prin intermediul asigurărilor sociale. Sistemul de pensionare în concepția economiei de piață reprezintă un sistem de asigurare contra bătrâneții. Deoarece bătrânețea implică inevitabil o serie de riscuri, pentru orice persoană asigurarea socială contra bătrâneții este obligatorie.

În octombrie 1998 Parlamentul Republicii Moldova a aprobat o nouă lege privind asigurarea de stat cu pensii. Această lege prevede trecerea de la vechiul sistem de pensionare, bazat pe principiul solidarității generațiilor, care pe lângă ineficiența sa în condițiile actuale purta un caracter demotivant prin taxele exagerat de mari, la un nou sistem bazat pe principiul contribuției personale, la viitoarea sa pensie. Noile condiții de pensionare presupun într-o măsură oarecare libertatea fiecărui individ de a-și alege de sine stătător mărimea pensiei, având posibilitatea de a participa prin contribuțiile sale atât la fondurile de pensionare de stat prin intermediul asigurării obligatorii, cât și la fondurile de pensionare private prin intermediul asigurării benevole, mărindu-și astfel substanțial pensia. Mărimea pensiei

Caseta 5.1.1.

Comparația dintre sistemul nou de pensionare și cel vechi

<i>Sistemul vechi</i>	<i>Sistemul nou</i>
● Integral public ● Acoperire uniform-universală ● Grad scăzut de transparență la stabilirea pensiei ● Condiții neclare și controversate de pensionare ● Lipsa motivării de a face contribuții ● Numai funcția de redistribuire intergenerațională ● Multiple tipuri de pensii privilegiate ● Cenzul vârstei relativ jos față de standardele mondiale ● Vechimea în muncă practic nu influențează pensia ● Miza integrală pe finanțarea din sursele publice ● Contribuțiile sunt folosite pentru achitarea pensiei	● Mixt: public-privat ● Beneficii diferențiate ● Legătură strânsă între pensii și contribuții ● Criteriul de eligibilitate clar definit și cuantificat ● Stimulente puternice de a face contribuții ● Redistribuirea parțială cu accent pe acumulare ● Sunt anulate toate tipurile de pensii privilegiate ● Cenzul vârstei este ajustat la standardele mondiale ● În considerație se ia toată vechimea în muncă ● Accentul pe contribuția individuală și cea a patronilor ● Posibilitatea de a investi acumulările făcute

Sursă: *Strategia reformei sistemului de asigurare cu pensii din Republica Moldova, MER, 1998.*

va depinde atât de nivelul contribuțiilor individului, cât și de perioada de alocare a taxelor în fondurile de pensionare, astfel asigurându-i noului sistem o echitate socială adecvată și contribuind la creșterea factorului motivator. Astfel, noul sistem de pensionare va corespunde principiilor de funcționare a economiei de piață prin eficiență și prin echitatea sa.

Funcționarea noului sistem poate contribui în mod real la îmbunătățirea situației populației vârstnice. Însă, pentru ca acest sistem să funcționeze, este nevoie de o anumită perioadă de timp astfel încât fondurile de pensionare să acumuleze o anumită cantitate de resurse pentru onorarea pensiilor beneficiarilor. Prin urmare, persoanele vârstnice de astăzi nu pot beneficia de serviciile noului sistem de pensionare deoarece pe conturile lor personale nu s-a acumulat nici un ban. Reieșind din acestea, noua lege de pensionare prevede o perioadă de tranziție în care să funcționeze ambele sisteme, atât pentru actualii cât și pentru viitorii pensionari, cu o creștere treptată a ponderii noului sistem.

Una din componentele de bază a noului sistem este majorarea vârstei de pensionare: pentru bărbați până la 65 de ani și pentru femei până 60 de ani. Această măsură este necesară pentru atenuarea efectelor îmbătrânirii populației și pentru micșorarea presiunii demografice asupra populației active și, prin urmare, pentru micșorarea taxelor de asigurare obligatorie la fondurile de pensionare. Pentru evitarea unor tensiuni în societate legate de echitatea socială, conform legii majorarea vârstei de pensionare va avea loc treptat, pe parcursul a 10 ani, câte 6 luni în fiecare an.

Implementarea noului sistem de pensionare nu rezolvă problemele bunăstării actualilor pensionari. În scopul îmbunătățirii condițiilor populației vârstnice de astăzi, guvernul, cu concursul PNUD, a elaborat un program complex "Asigurarea bătrâneții" care pe lângă implementarea noului sistem de pensionare, prevede o serie de măsuri menite să contribuie la combaterea sărăciei printre vârstnici și să asigure o

bătrânețe demnă. Printre cele mai importante măsuri ale programului pot fi enumerate:

- lichidarea tuturor restanțelor față de pensionari și asigurarea unui mecanism care să nu permită în viitor întârzieri de plată a pensiilor;
- perfecționarea principiului de adresă (nominativ) în prestarea serviciilor de asistență socială și de ajutor social, astfel încât resursele limitate să fie îndreptate celor mai vulnerabile părți ale populației vârstnice;
- studierea complexă a problemelor cu care se confruntă populația vârstnică, în scopul găsirii unor soluții mai eficiente de realizare a lor, precum și al lărgirii sortimentului de servicii de asistență socială prestate populației vârstnice;
- mobilizarea tuturor forțelor politice și economice din societate care prin intermediul organizațiilor obștești pot contribui real la îmbunătățirea securității social-economice a populației vârstnice.

Protecția socială a invalizilor. Familiile în componența cărora o persoană sau mai multe sunt invalide, au o probabilitate mai mare să intre în categoria săracilor. Invalizii reprezintă un grup social care, spre deosebire de alte grupuri social-vulnerabile, sunt total dependenți de instituțiile de asistență socială ale statului. Orice înrăutățire în situația social-economică a statului se răsfrânge în mod direct asupra securității social-economice a invalizilor.

În Republica Moldova se numără aproximativ 152, 4 mii de persoane invalide. Comparativ cu anul 1996, numărul lor a crescut de 1,18 ori, mai ales în cazul invalizilor de muncă și a copiilor invalizi. Ponderea cea mai mare în numărul total de invalizi (76,8%) revine persoanelor care și-au pierdut capacitatea de muncă în urma diferitor accidente în procesul de producție. Un semnal alarmant pentru securitatea umană și dezvoltarea normală a individului o constituie tendința stabilizării la un nivel înalt a invalidității din copilărie-circa 18% din numărul total de invalizi. Acest indice este mai înalt decât în majoritatea statelor în tranziție.

Deși în structura populației invalizii reprezintă un grup relativ puțin numeros (cum sunt pensionarii), specificul lor presupune atât un regim alimentar deosebit, cât și o asistență medicală și socială mai atentă, ceea ce impune necesitatea unor cheltuieli de consum mai mari decât pentru alte categorii ale populației.

În condițiile crizei economice profunde, instituțiile de protecție socială ale Republicii Moldova nu sunt în stare să acorde invalizilor o asistență socială adecvată.

Dificultățile financiare ale statului au condus la amplificarea fenomenului sărăciei printre invalizi și familiile lor. Astfel, analiza veniturilor și cheltuielilor gospodăriilor casnice a arătat că 19,9% din totalul familiilor în cadrul cărora sunt invalizi se află sub pragul sărăciei după cheltuielile de consum, iar 74,1% din invalizi se află sub minimul de subzistență. Gradul de invaliditate are o influență esențială asupra riscului sărăciei. Astfel, din invalizii de grupa I 30,6% se află sub pragul sărăciei, pe când în cadrul invalizilor de grupa III, sub pragul sărăciei se află 7,4%. Aceasta se explică prin faptul că o mare parte din invalizi de grupa III sunt plasați în câmpul muncii și au venituri suplimentare în afară de transferurile sociale acordate de stat.

Sistemul actual de protecție socială din Republica Moldova presupune acordarea unui șir de servicii invalizilor cum ar fi:

- pensiile de invaliditate;
- indemnizațiile suplimentare din Fondul de susținere socială;
- anumite facilități și subvenții la procurarea medicamentelor, la călătoriile în transportul public, la plata serviciilor comunale etc.;
- gratuitatea biletelor de tratament la sanatorii și stațiuni balneoclimaterice;
- asigurarea cu proteze și alte mijloace de deplasare;
- serviciile de asistență socială la domiciliu;
- întreținerea invalizilor în case internat, etc.

Însă deficitul acut de resurse financiare nu permite prestarea reală și sistematică a acestor servicii. De acestea beneficiază doar o mică parte din invalizi și de regulă nu aceia care într-adevăr necesită o asistență socială reală. În condițiile date, în scopul îmbunătățirii situației social-economice a invalizilor sunt necesare o serie de măsuri în reformarea sistemului de protecție socială, astfel încât sistemul să corespundă noilor condiții economice și să răspundă exigențelor de eficiență și echitate. Pentru aceasta sunt necesare:

(i) perfecționarea mecanismului de adresă în acordarea ajutoarelor și a subvențiilor invalizilor, astfel încât de ele să beneficieze în primul rând cele mai vulnerabile categorii ale invalizilor;

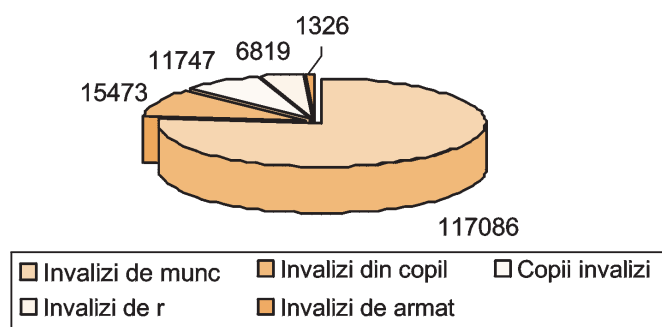
(ii) atragerea în sistemul de protecție socială de noi surse de finanțare prin intermediul organizațiilor non-guvernamentale;

(iii) descentralizarea sistemului de protecție socială a invalizilor, acordând o autonomie relativă secțiilor de asistență socială locale, astfel încât deciziile luate privind acordarea serviciilor să fie luate pe loc, în funcție de posibilitățile financiare locale.

Protecția socială a copiilor. Copiii reprezintă grupul social cel mai vulnerabil la efectele negative ale tranziției. Ei sunt afectați, mai ales, în planul necesităților

Fig. 5.1.4.

Contingentul invalizilor în a. 1998, persoane

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova

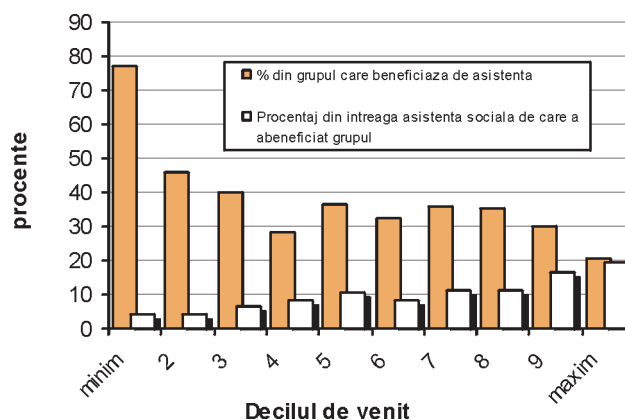
lor fundamentale de dezvoltare. Starea de insuficiență acută sub aspectul condițiilor materiale și moral-spirituale produce, mai ales asupra copiilor, efecte nocive, afectând puternic dezvoltarea lor fizică, psihică și socială. E greu de imaginat că se poate redresa economia cu generații de copii subdezvoltați din punct de vedere fizic, intelectual și traumatizați social-psihologic în perioadele lor de maximă fragilitate. Redresarea și stabilizarea economică în perspectivă este cu puțință, în condițiile societății noastre, numai prin valorificarea optimă a resurselor umane ca factor principal de producție. De aceea, astăzi este foarte important să se acorde atenția cuvenită proceselor formative și de consolidare a unui capital solid de resurse umane, atât de necesar relansării economice de mâine.

Este cunoscut faptul că familia reprezintă mediul cel mai important pentru creșterea și dezvoltarea copilului. Familia este, prin tradiție, preocupată de asigurarea bunăstării copilului, oferindu-i atât condițiile materiale cât și pe cele psiho-afective și sociale necesare dezvoltării și pregătirii sale pentru viața matură. Familia își îndeplinește funcția de creștere și educare a copiilor în funcție de competența educațională și responsabilitatea părinților, dar mai ales de posibilitățile și resursele materiale disponibile. Un potențial educațional redus prezintă, mai ales, familiile dezorganizate (în care se consumă abuziv alcool, cu părinți delincvenți etc.), dar și cele cu mulți copii, cu nivel scăzut de venituri, cu condiții precare de locuit etc.

Impactul pe care l-a produs declinul economic din țară asupra familiilor cu copii este dezastruos. Astfel, datele bugetelor gospodăriilor casnice arată că în prezent printre grupurile sociale cele mai afectate de riscul sărăciei sunt familiile cu mulți copii, iar numărul copiilor în familie este factorul decisiv care contribuie la creșterea gradului de sărăcie. Dacă din familiile cu un copil doar 17,8% se află sub pragul de sărăcie, din familiile cu 4 și mai mulți copii sub pragul de sărăcie se află 36,4%.

Caseta 5.1.2.

Asistența socială în Moldova nu pare a avea un scop final bine-definit

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova

În același context, studiul “Situția copiilor în familiile defavorizate” (UNICEF-ASEM, sept. 1997) a arătat că *famiile defavorizate* sunt cele cu mulți copii. Prin urmare, grupul copiilor aflați în dificultate atinge la scară națională dimensiuni îngrijorătoare.

Prevalarea impunătoare a defavorizării în rândul familiilor cu nivel scăzut de instruire al părinților indică incapacitatea acestora de adaptare la actualele condiții socio-economice. O bună parte din populația adultă a republicii a pășit în noul context socio-economic practic neavând “calificarea” minimă necesară.

Cercetarea a constatat că *marginalizarea socială a copiilor* în familie își are originea de cele mai multe ori în: (i) potențialul economic redus al familiei; (ii) inabilitatea părinților de a asigura condițiile materiale și educaționale minime necesare întreținerii și dezvoltării copilului; (iii) incompetența gestionară și educațională a părinților; (iv) iresponsabilitatea părinților față de nevoile existențiale ale copilului; (v) climatul psiho-moral nefavorabil din familie, însoțit de un grad înalt de violență; (vi) instabilitatea psiho-emoțională a părinților și, de aici, reactivitatea nehibzuită și, uneori, exagerat de dură la comportamentele nedorite ale copiilor; (vii) neglijarea fizică, emoțională și educațională a copiilor de către adulți.

Implicarea destul de frecventă (în 36% din familiile defavorizate și 16,5% în celelalte) a copiilor în diverse activități de câștig, perturbă desfășurarea procesului de instruire, generând lacune în dezvoltarea psiho-intelectuală a minorului;

Cele mai mari și frecvente dificultăți întâmpinate de familii în procesul de întreținere, creștere și educare a copiilor sunt legate de necesitatea de asigurare cu produse alimentare, îmbrăcăminte, precum și procurare a manualelor și rechizitelor școlare (în mediul rural). În funcție de intensitatea și natura dificultăților cu care se confruntă părinții în creșterea și educarea copiilor, trebuie stabilite prioritățile, direcția și conținutul programelor de asistență și protecție socială a copilului și familiei.

Condițiile nefavorabile afectează nu numai sănătatea copiilor, ci, mai ales, dezvoltarea lor psiho-intelectuală. Reușita educațională foarte redusă și comportamentele negative ale copiilor, semnalate mai frecvent în rândul familiilor defavorizate, constituie argumentele principale în favoarea acestei concluzii. Este evident, în acest context că educația copiilor este puternic influențată de gradul de bunăstare (defavorizare) al familiei.

Analiza comparativă a problemelor abordate de școală și școlarizare în familiile defavorizate și în cele mai înstărite ne relevă următoarele aspecte: copilul are atitudine negativă față de învățatură în 13,3% din familiile defavorizate și în 4,8% din cele mai înstărite; în școală sunt desconsiderați copiii din familiile sărace: 32,9% din familiile defavorizate, respectiv 10,7% din celelalte; tratarea incorectă a copiilor de către profesori: 4,6% din familiile defavorizate și respectiv 2,9% din celelalte categorii de familii; lipsesc manualele și literatura necesară: 38,5% din familiile defavorizate respectiv 24,1% din celelalte; nu pot procura rechizitele necesare: 68,9% din familiile defavorizate respectiv 29,0% din celelalte; profesorii recurg la pedepse fizice: 11,8% din familiile defavorizate respectiv 6,5% din celelalte; în familie nu are cine sau când să se ocupe suplimentar cu copilul: 24,0% din familiile defavorizate respectiv 11,5% din celelalte.

Faptul că circa o treime (32,5%) din familiile cu minori în întreținere se află în stare de necesitate acută ne indică adevăratele dimensiuni ale sărăciei în Republica Moldova și evidențiază situația disperată a familiilor defavorizate.

Îmbunătățirea condițiilor de viață și atenuarea influențelor nocive asupra dezvoltării armonioase a copiilor din familiile defavorizate, deși depinde în primul rând de soluționarea globală a crizei economice, presupune adoptarea unui program special de protecție socială a copilului și familiei pentru această perioadă dificilă traversată de societatea noastră. Programul respectiv trebuie să fie axat pe stoparea sau reducerea la minimum a proceselor cu caracter degenerativ pentru societate, ceea ce presupune, însă, o bună cunoaștere a fenomenelor, proceselor, realităților manifeste sau latente ce caracterizează viața socială și a riscurilor inerente. Din acest motiv, se impune ca factorii de decizie să conlucreze eficient cu centrele de cercetare pentru a asigura coerența programelor de acțiune cu realitățile de pe teren.

Caseta 5.1.3.

Copiii și tranziția

Deși reformele se fac pentru binele omului și mai ales al generațiilor viitoare, efectele lor adverse sunt resimțite din păcate cel mai tare de copii. Fiecare a treia familie cu copii minori este afectată de sărăcie. Din acest motiv, aproape 40% din copiii minori (până la 14 ani) sunt nevoiți să practice diverse activități de câștig în detrimentul școlarizării. Circa 70% din familii au declarat că nu au bani pentru a achita taxele de școlarizare și rechizitele școlare. Ca urmare, fiecare al 10-lea copil abandonează școala pentru diferite perioade de timp. Subnutriția este frecvent întâlnită la copii: circa 1/5 din ei nu-și iau micul dejun, iar 1/10 nu au ce mânca la cină. Situația devine și mai deplorabilă din cauza calității proaste a alimentației. În plus, mai bine de jumătate din numărul total al copiilor suferă din cauza imunității scăzute. Această problemă este deosebit de acută în localitățile rurale, unde asistența medicală este nesemnificativă.

Sursă: studiile UNICEF-Moldova și MS al Republicii Moldova

O altă prerogativă este legată de specificitatea domeniului copilului și familiei, care presupune crearea unui sistem de asistență socială bazat pe profesionalism. De aici derivă necesitatea pregătirii unui personal înalt calificat cu specializare în domeniul asistenței sociale.

Insuficiența acută de mijloace și resurse impun ca o primă condiție (sugestie) pentru asigurarea reușitei - administrarea eficientă a mijloacelor și resurselor disponibile. Acest obiectiv presupune pe de o parte sensibilizarea și implicarea tuturor forțelor disponibile și cointerestate în problema copilului, iar pe de altă parte, îmbinarea eforturilor variate ca formă, conținut și intensitate, într-un singur efort bine focalizat.

Pe lângă aceste prerogative, pot fi considerate importante următoarele elemente:

- elaborarea unei metodologii de identificare a familiilor aflate în dificultate și determinarea gradului și naturii defavorizării;
- modalitatea de susținere și ajutoarele sociale se stabilesc în funcție de specificul familiei și natura dificultăților și riscurilor pe care le suportă copiii;
- crearea unor structuri locale de asistență socială instituționalizate juridic și administrativ, care să-și desfășoare activitatea în cadrul primăriilor locale;
- elaborarea unui sistem de monitorizare atât a situației grupurilor defavorizate, cât și a activităților concrete locale sau globale desfășurate pentru soluționarea cazurilor, problemelor, etc.;
- asigurarea unui control mai riguros al activității instituțiilor de protecție socială.

5.2. Protecția socială a populației apte de muncă

În procesul de tranziție la relațiile de piață au apărut probleme legate de soarta lucrătorilor din întreprinderile supuse reorganizării și lichidării în cadrul proceselor de restructurare. O tendință importantă a politicii sociale a statului în aceste condiții este asigurarea socială a persoanelor ce au rămas fără lucru independent de voința lor. Rezolvarea acestei probleme depinde de mai mulți factori, între care e sporirea producției și eficienței ei, lichidarea sau atenuarea disproporțiilor ce apar pe piața de muncă și obținerea în țară a unui grad de utilizare completă a forțelor de producție.

Pe termen lung, politica statului pe piața muncii are ca prioritate măsurile de utilizare a forței de muncă. Însă rata înaltă a șomajului latent (concedii forțate și folosirea incompletă a timpului de muncă), precum și numărul mare de cetățeni ce au pierdut speranța de angajare prin intermediul Serviciului de Stat pentru utilizarea forței de muncă, conduc la reducerea posibilităților de finanțare a programelor orientate spre dezvoltarea pieței muncii și sporirea considerabilă a cheltuielilor pentru protecția socială a populației apte de muncă.

În calitate de subiecte *componente ale protecției sociale* se manifestă populația activă, a cărei drepturi la muncă și venituri sunt lezate prin lipsa, micșorarea sau schimbarea structurii locurilor de muncă. Având în vedere multitudinea cauzelor și factorilor șomajului și constituind unul din indicii integrați ai securității economice, protecția socială a cetățenilor apti de muncă cuprinde patru seturi de acțiuni:

- plata indemnizațiilor pentru șomaj și ajutor social;
- alocații șomerilor cărora le-a expirat termenul de primire a indemnizațiilor pentru șomaj sau părinților șomeri cu mulți copii;
- contribuții pentru pregătirea și perfecționarea calificării profesionale a cetățenilor șomeri, dezvoltarea lucrărilor publice,

*“Ajutând pe alții,
te ajută pe tine”*

Proverb

creditarea șomerilor în vederea demarării afacerilor private, acordarea creditelor și subvențiilor pentru patroni în scopul creării și păstrării locurilor de muncă;

- alocarea ajutorului material lucrătorilor unor întreprinderi supuse restructurării, falimentului sau reducerii locurilor de muncă, în scopul susținerii lor temporare în caz de trimitere forțată în concediu sau a reducerii regimului de lucru fără o plată corespunzătoare.

Măsurile de protecție socială a populației apte de muncă se finanțează din Bugetul asigurărilor sociale și, respectiv, din Fondul de șomaj.

În cheltuielile Fondului de șomaj predomină cheltuielile pentru indemnizații și plăți suplimentare. În prima etapă de formare a pieței de muncă (1993-1994) aceste cheltuieli au constituit cca. 47% din total, atingând în 1996 cota maximă de 56% , iar la începutul lui 1997 ele s-au redus la 54,4%. Locul doi în structura cheltuielilor îl ocupă instruirea profesională, perfecționarea și reprofilarea șomerilor, ale căror pondere crește în fiecare an, în 1998 ajungând la 23,4%.

În procesul de utilizare a forței de muncă în Republica Moldova se observă o tendință de creștere a cheltuielilor cu destinație specială ale Fondului de șomaj.

În anul 1997 cheltuielile pentru protecția socială au crescut cu 14,9% în raport cu 1996, din care 11,5% au fost pentru indemnizații și plăți sociale, 30,6% - pentru pregătirea și perfecționarea șomerilor și 9,0% pentru întreținerea oficiilor forței de muncă.

Sporirea cheltuielilor pentru asigurarea socială a șomerilor este determinată de mărirea indemnizațiilor, condiționată de creșterea salariului mediu în republică, și este însoțită de reducerea greutății specifice a celor ce primesc indemnizații din numărul total de șomeri înregistrați (tabelul 5.2.2).

Deși a avut loc o creștere neînsemnată a volumului de plată a indemnizațiilor pentru absolvenții diverselor instituții, mărimile stabilite nu asigură cerințele fiziologice minime ale cetățenilor republicii. Mult mai întemeiată ar fi fost plata indemnizațiilor pentru șomaj în funcție de minimul de existență al cetățenilor fără loc de muncă, al femeilor ce și-au întrerupt activitatea pentru întreținerea copiilor, și a invalizilor din grupa a III-a.

Odată cu trecerea la economia de piață, s-au agravat problemele *protecției sociale a persoanelor cu capacitate redusă de muncă* (a cetățenilor cu anumite deficiențe fizice și mintale), precum și ale tineretului. Sarcinile principale în soluționarea acestor probleme revin administrației publice locale. În unele țări (Polonia) sunt adoptate legi speciale referitoare la antrenarea în câmpul muncii a

Tabelul 5.2.1

Dinamica mijloacelor cheltuite de către Fondul de șomaj

Anii	Mijloacele Fondului de șomaj (%) raportate la:				
	Produsul Intern Brut	Fondul de remunerare a muncii	Cotele sociale	În medie pentru un lucrător, lei	Mărimea lunară a indemnizațiilor pentru șomaj, (1 pers.), lei
1992	0,03	0,06	0,17	23	-
1993	0,04	0,11	0,32	374	-
1994	0,09	0,22	0,42	2529	29,6
1995	0,15	0,42	1,32	6160	47,9
1996	0,14	0,44	1,33	8610	72,9
1997	0,13			10636	81,0
1998	0,14			12122	79,5

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova

Tabelul 5.2.2

Ponderea șomerilor care primesc indemnizații în numărul total de șomeri oficial înregistrați, %

Anii	Total	Femei	Bărbați
1995	28,4	36,5	19,6
1996	26,5	36,2	15,9
1997	23,8	31,3	14,7
1998	20,0	28,1	11,4

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova

oamenilor cu capacitate redusă de muncă. Susținerea activității persoanelor cu capacitate redusă de muncă include măsuri de nivelare a șanselor social-profesionale în toate ramurile vieții social-economice. Printre măsurile ce ar contribui la menținerea persoanelor cu capacitate redusă de muncă în cadrul întreprinderilor, ar fi rațională acordarea privilegiilor la impozitare patronilor ce oferă locuri de muncă, cât și acordarea de credite preferențiale pentru crearea și menținerea locurilor de muncă aferente acestei categorii.

Realizarea în practică a măsurilor de înregistrare a șomerilor, calcularea și plata indemnizațiilor, influențează nefavorabil asupra legalizării pieței de muncă și asupra posibilităților economice de supraviețuire a populației apte de muncă. Deseori, din diferite motive, în scopul reducerii volumului de plată pentru șomaj, se suspendă eliberarea lor. În anul 1997 au fost sistate plățile la mai mult de 3,7 mii de șomeri, dintre care numai 20,2 % au fost întemeiate. Astfel de măsuri nu pot fi izolate de realitățile social-economice concrete, de caracterul șomajului.

În condițiile unui șomaj de conjunctură și structural, astfel de măsuri de "acelerare" a căutării unui loc de muncă nu sunt destul de întemeiate. În majoritatea țărilor lumii, limitarea termenelor de plată a indemnizațiilor este legată de vechimea în muncă sau de perioada de șomaj, iar volumul și termenii de plată a indemnizațiilor pentru șomaj sunt mai mari ca în Republica Moldova. O susținere considerabilă ar putea acorda sistemele de ajutoare sociale, de care s-ar putea folosi șomerii în caz de expirare a dreptului la indemnizații și lipsei locului de muncă, dar în republică încă nu a fost creată această instituție de ajutorare socială. Cheltuielile pentru plata compensației lunare nominale și suplimentelor la indemnizațiile de șomaj pentru întreținerea copiilor până la 14 ani au constituit în anul 1997 7,2 % din cheltuielile totale pentru acest scop. Din contul bugetelor locale ajutor material în sumă de 2,2 mii lei au primit numai 46 de șomeri.

Unul din factorii importanți ai protecției sociale a populației apte de muncă îl constituie crearea condițiilor economice, psihologice și de instruire profesională în scopul sporirii gradului de utilizare a forței de muncă a șomerilor și, parțial, a cetățenilor angajați. O răspândire mult mai largă în procesele de pregătire a șomerilor le au programele mixte de învățământ ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și a Familiei și a Ministerului Educației și Științei. Ponderea cheltuielilor destinate pregătirii profesionale a șomerilor a constituit în anul 1997 23,4%. Pe parcursul anului 1997 numărul șomerilor instruiți era de 6749 de persoane sau 4,1 % din numărul total de șomeri înregistrați. Dintre ei, numai 9,6 % au fost instruiți la întreprinderi și organizații. În comparație cu anii precedenți, se observă o tendință de creștere a cotei celor ce au participat la pregătirea profesională în cadrul unor întreprinderi (tabelul 5.2.3).

Instruirea șomerilor s-a organizat pentru 60 de profesii, predominante fiind cele de contabil — 27,7%, croitor — 18,1%, operator — 15,4% și de frizer — 10,8%. Termenul mediu de studii a unui șomer a fost de 5,5 luni, cheltuielile de instruire constituind 415 lei de persoană.

În calitate de factori ai protecției sociale se manifestă și lucrările publice. Răspândirea formelor temporare de utilizare a forței de muncă, subvenționate de oficiile forței de muncă, în combinație cu perfecționarea calificării profesionale nu numai că influențează activ asupra

Tabelul 5.2.3

Dinamica structurii de instruire a șomerilor, %

	1994	1995	1996	1997	1998
Ponderea șomerilor înregistrați ce au primit instruire	8,1	11,4	11,7	13,6	11,5
Femei:					
Au primit instruire la întreprinderi	5,2	7,3	7,6	9,4	15,1
	7,0	9,0	7,3	9,6	11,0

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova

situației actuale pe piața muncii, dar creează și premise pentru ameliorarea utilizării forței de muncă în perspectivă, contribuind astfel la schimbările structurale progresiste. În acest scop, este necesar să se revadă noțiunea de lucrări publice ca activități ce nu necesită calificare și care presupun muncă fizică grea. Experiența altor țări demonstrează că lucrările publice pot fi folosite în toate ramurile economiei, inclusiv în sferile muncii intelectuale, sociale și ecologice. În pofida obstacolelor financiare și organizatorice în dezvoltarea acestui proces, lucrările publice înregistrează o evoluție pozitivă (tabelul 5.2.4).

Una din formele reprofilării structurii populației angajate în câmpul muncii, în condițiile restructurării economice a întreprinderilor, poate fi acordarea unui ajutor economic, organizatoric și juridic celor concediați pentru organizarea business-ului privat sub forma micilor întreprinderi. Se prevede crearea unui număr considerabil de locuri de muncă suplimentare și dezvoltarea formelor și genu-

rilor netradiționale de utilizare a forței de muncă. În scopul antrenării în câmpul muncii a păturilor slab asigurate, în anul 1999 se preconizează: crearea a 5800 de locuri de muncă, în anul 2000 - 6500; determinarea condițiilor și ordinii de eliberare a creditelor șomerilor ce vor să se ocupe cu activitatea de antreprenariat și a unităților economice — pentru crearea locurilor de muncă. Dar acțiunile menționate, importante din punct de vedere social, nu au primit susținerea organizatorică și financiară necesară.

Garanțiile sociale acordate lucrătorilor de către întreprinderi, în caz de concediere, concedii forțate sau reducerea timpului de muncă, reprezintă un aspect important al protecției sociale a populației apte de muncă. Reducerile în masă și restructurarea sectorului de stat a devenit un fenomen obișnuit în perioada reformelor radicale din economie. Măsurile prevăzute poartă un caracter temporar și nu corespund situației economice generale.

Asigurarea socială în Moldova are o importanță deosebită în procesul de reori-

Tabelul 5.2.4

Dezvoltarea lucrărilor publice

	Anii					1998 în raport cu
	1994	1995	1996	1997	1998	1994
Numărul unităților economice unde au fost create locuri de muncă	98	189	165	241	278	de 2,8 ori
Numărul șomerilor antrenați în lucrările publice remunerate din care:	510	595	737	971	1360	de 2,7 ori
• 1 lună	33,1	41,2	25,2	26,7	32,8	-0,3 p.p*
• 1-3 luni	21,8	30,4	30,3	45,3	41,6	16,8 p.p
• peste 3 luni	45,1	28,4	44,5	28,0	25,6	-19,5 p.p
Cheltuieli pentru organizarea lucrărilor publice, lei pe persoană	31	78	177	165	227	de 7,3 ori
Structura surselor de finanțare ale lucrărilor publice (%) :						
- bugetul local	2,6	14,9	1,0	12,9	7,9	5,3%
- mijloacele proprii ale întreprinderii	36,0	80,9	98,8	86,4	90,3	54,3 p.p
- fondul de șomaj	56,4	3,6	0,2	0,7	0,8	55,6 p.p
- alte surse	5,0	0,6	-	-	1,0	4,0 p.p
* p .p. — puncte procentuale						
Sursă: datele MMPS al Republicii Moldova						

entare a lucrătorilor concediați, ce locuiesc în localitățile rurale. Mulți au primit o parcelă de pământ, utilaj și alte mijloace de producție. Unii din ei au format gospodării țărănești, alții au transmis mijloacele de producție în arendă, iar alții n-au folosit mijloacele de producție pentru obținerea producției și, deci a veniturilor. Reieșind din acestea, ar fi irațional ca această categorie de lucrători să nu fie lipsită de suport social, până când nu-și vor organiza producția de mărfuri sau nu vor primi un venit (din arendă) nu mai mic decât nivelul minim necesar de existență pentru fiecare membru al familiei.

Practica de a nu concedia lucrătorii de prisos și reducerea zilei (săptămânii, lunii) de muncă sau acordarea concediilor de lungă durată la inițiativa administrației fără păstrarea salariului conduce la:

a) concedierea formală a lucrătorilor “din proprie inițiativă” (fără plata indemnizațiilor de concediere și a înregistrării imediate la oficiile forței de muncă ca șomeri și primirea indemnizațiilor). Datorită deficitului locurilor de muncă, în 1998 au depus cereri de concediere din proprie inițiativă 74,1% din numărul celor concediați, dintre care 80% în agricultură și silvicultură, 81% în comerț și reparații, 85,2% în învățământ și 88,8% în sănătatea și asistență socială;

b) menținerea în statele întreprinderii a lucrătorilor ce nu lucrează o perioadă îndelungată și păstrarea drepturilor lor la bunurile materiale și creșterea stagiului pentru primirea pensiilor;

c) diminuarea spiritului activ al lucrătorilor în căutarea noului loc de muncă, în deosebi al celui ce necesită perfecționare sau recalificare;

d) utilizarea incompletă a forței de muncă în condițiile unei plăți reduse pentru munca prestată (în Moldova aceasta duce la menținerea nivelului scăzut de trai);

e) aplicarea diviziunii muncii, utilizarea incompletă a forței de muncă (pot fi folosite de unele întreprinderi în scopul reducerii cheltuielilor).

Casea 5.2.1

În căutarea unui loc de muncă

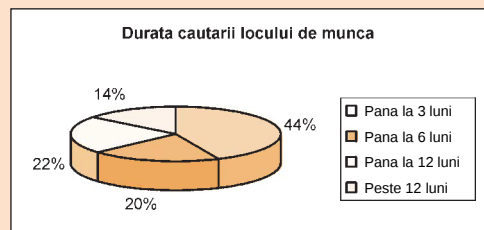
Odată cu aprofundarea proceselor reformatorii devine tot mai dificil de a găsi un loc de muncă.

Ajustările structurale și restructurarea întreprinderilor economice

este însoțită de reduceri considerabile ale numărului de angajați. Sectoarele noi ale economiei, bazate pe inițiativa privată, sunt încă fragile și nu dispun de capacități suficiente pentru a absorbi forța de muncă disponibilizată. Doar fiecare a zecea persoană concediată din sectorul public a putut găsi un loc de muncă în sectorul privat. În general, pe piața muncii se amplifică tendința reducerii cererii agregate: în ultimii patru ani ea s-a contractat de 1,25 ori. Astăzi rata de ocupare a populației economic active constituie 44,3%, în comparație cu 80% cât era în a.1990 la începutul reformei economice.

Ca urmare, oportunitățile de a fi angajat sunt nesemnificative. La un loc vacant de muncă revin zece șomeri oficial înregistrați. Și mai dificilă este situația pentru lăcătuși, șoferi, ingineri mecanici, bibliotecari și agronomi unde, în medie, această proporție este de 1:12. Efectul cumulativ al dezechilibrului pe piața muncii constă în amplificarea insecurității locului de muncă. Crește perioada de timp în căutarea unei ocupații remunerate. În medie, o persoană cheltuie 7 luni în căutarea locului de muncă. Ceva mai mult, 7,5 luni, constituie durata perioadei de căutare pentru persoanele din localitățile urbane. Deși cei de la sate cheltuiesc în medie mai puțin timp în căutarea unui loc de muncă (6,7 luni), fluctuațiile sezoniere sunt destul de mari, amplificând gradul de incertitudine. În decursul unui an, durata de plasare în câmpul muncii oscilează de la 8-9 luni iarna până la 4-5 luni vara. Drept urmare, se mărește durata perioadei de șomaj, care are implicații negative economice și financiare atât pentru stat, cât și pentru individ. Astăzi fiecare a cincia persoană luată în evidența oficiilor forței de muncă se află în șomaj de mai bine de 6 luni. Aceasta duce în mod inevitabil la extinderea șomajului de lungă durată, fenomen care este considerat de către OIM ca fiind cea mai dură formă a șomajului. Comparativ cu anul 1995 acest fenomen a crescut în proporție de 1,25 ori cuprinzând în prezent 14,4% din numărul total de șomeri.

Sursă: datele MMPSF al Republicii Moldova și sondajului BGC pe a.1998

În perspectivă, o astfel de tratare va duce la concentrarea muncii în puținele locuri de muncă mai bine plătite și de o productivitate înaltă, lăsând tot mai mulți lucrători fără lucru și surse de venit.

Aplicarea diferitelor forme ale timpului redus de lucru, ce a înregistrat o anumită evoluție în multe țări ale lumii, pre-

supune, ca idee, ameliorarea condițiilor de muncă a femeilor cu mulți copii, a tineretului studios, a persoanelor în etate, a invalizilor și a altor cetățeni care au nevoie de timp sau de un orar liber de lucru. La baza acestei forme de organizare a lucrului stă propria inițiativă și asigurarea materială. Din 41 mii de persoane care au avut, în 1998, ziua de muncă redusă - 85,7% au folosit această formă de organizare a muncii la inițiativa administrației, deseori cu pierderea unei părți considerabile a salariului. În cele 11 județe ale republicii acest indice a constituit mai mult de 90%. Este de remarcat faptul că în anul 1998 în raport cu 1997 numărul lucrătorilor angajați parțial a crescut cu 18%, dintre care cu 33,6% la inițiativa administrației.

O altă metodă, ce a înregistrat o răspândire destul de largă în republica noastră, este acordarea concediilor administrative diferitelor categorii de lucrători fără păstrarea plății compensațiilor.

Acordarea concediilor poate fi apreciată, teoretic, ca un anumit privilegiu din

partea întreprinderii și mai ales a statului care ar permite menținerea vechimii în muncă, adaptarea la noua economie de piață și păstrarea echilibrului psihologic. Pe parcursul anului 1998, în concedii administrative s-au aflat 146,4 mii salariați, fiecareia din ei revenindu-le câte 87,4 zile-muncă, cu următoarea diferențiere a teritoriilor: de la 14 zile-muncă în raionul Camenca, până la 270 zile-muncă în raionul Dubăsari. Astfel, timp de patru luni circa 150 de mii de oameni n-au lucrat și nu au primit salariu, nu au fost înregistrați ca șomeri și nu au primit indemnizații de șomaj.

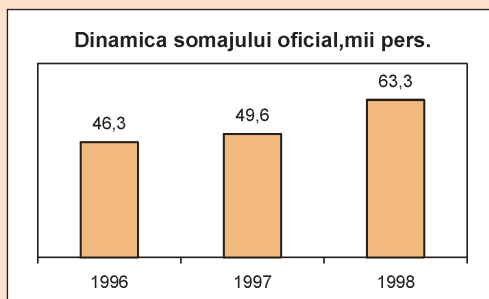
Pe ramuri de activitate, cea mai critică situație s-a înregistrat în construcții, unde 55% din numărul celor angajați s-au aflat în concedii mai mult de 127 zile muncă și în ramura industriei prelucrătoare, unde indicatorii similari reprezintă 51,5% și respectiv 108 zile-muncă.

Odată cu aprofundarea crizei de producție, accelerarea procesului de privatizare și acționare, această soluție, ce presupune o rezolvare ulterioară democratică a relațiilor patron-angajați, se manifestă în prezent prin diminuarea raportului economic și spiritual dintre lucrător și patron. Concediile administrative de lungă durată neplătite, fără a lua în considerare păstrarea legăturii formale cu întreprinderea, ce asigură creșterea stagiului de muncă (carnetul de muncă se găsește la întreprindere), precum și unele bunuri sociale și speranța efemeră în întoarcerea la locul vechi de muncă, îi obligă pe lucrători să se adapteze la noile condiții și să se angajeze în localitatea de domiciliu sau peste hotarele țării în activități care deseori nu corespund profesiei și calificării lor. Ca rezultat al acestui mod de organizare a muncii, are loc un proces de reducere a procentului de lucrători calificați. O parte din lucrători, ce nu au posibilitate să se angajeze la alte întreprinderi, își pierd îndemnarea profesională și duc o viață în mizerie. Altă parte își găsesc de lucru prin cumul sau se ocupă cu business-ul mic, îndepărtându-se tot mai mult de la activitatea profesională de bază și păstrând cu întreprinderea numai o legătură juridică, for-

Caseta 5.2.2

Profilul șomajului

Chiar dacă rata șomajului oficial este redusă (în jur de 2% din forța de muncă), ritmul creșterii lui este rapid: în anul 1998 numărul persoanelor înregistrate ca șomeri la oficiile forței de muncă s-a

mărit de aproape 1,3 ori. Cine sunt acei care au un grad sporit de risc de a intra în șomaj? Datele disponibile furnizează următorul profil: (i) femeile (59%), mai ales mamele după concedii de maternitate; (ii) tineretul până la 30 ani (45%), în special tinerii fără specialitate și demobilizații din armată; (iii) muncitorii necalificați (57%) preponderent din industriile mecanice; (iv) angajații la lucrări sezoniere (47%), în special în sectorul agrar. Motivele principale de concediere a lucrătorilor: (i) blocajul financiar al unităților economice (34%); (ii) restructurarea întreprinderilor (25%); (iii) fuziunea/comasarea întreprinderilor (17%); (iv) falimentare (15%). Dintre tipurile de ocupații care sunt cele mai vulnerabile la șomaj sunt lăcătușii, șoferii, constructorii, bibliotecarii, inginerii, agronomii.

Sursa: datele MMPSF al Republicii Moldova

mală. Pentru a sista trecerea bruscă a șomajului latent în cel oficial și a activa procesul de utilizare a forței de muncă, este rațional să fie legalizate formele ei (săptămâna (ziua) redusă de lucru etc.), indicând timpul normativ și restanțele de venit (salariu) care sunt compensate. În Franța de exemplu, Programul de compensare a veniturilor în caz de șomaj parțial și la un grad de utilizare a forțelor de muncă mai mic de 40 de ore pe săptămână prevede o compensare în mărime de 50% din salariul orar.

Deși cu o notă de incertitudine, pare însă a fi atractivă ideea subvenționării forței de muncă la întreprinderile prospere, cu scopul păstrării potențialului de lucru și, în primul rând, a lucrătorilor calificați. Pentru realizarea ei este necesară o politică structurală rațională atât la nivel național cât și teritorial pentru susținerea selectivă a întreprinderilor competitive și atractive pentru investiții. Aceasta ar permite reținerea șomajului latent, care nu poate fi dirijat și folosirea mult mai eficientă a perioadei de tranziție pentru adaptarea la noile condiții a potențialului de muncă. Însă accentul trebuie pus pe crearea angajării productive.

În scopul asigurării stării materiale și psihologice a lucrătorilor concediați se acordă unele înlesniri și indemnizații. În componența lor intră compensația sub forma salariului mediu, accesul la serviciile sociale ale întreprinderilor, ținând cont de aportul lucrătorului în dezvoltarea producției, precum și ajutorul material pentru lucrătorii concediați. Există posibilitatea obținerii indemnizațiilor bănești cu destinație specială și a burselor, în cazul micșorării nivelului de venituri determinată de studii și perfecționare, a înlesnirilor pentru plata locuințelor departamentale și a altor indemnizații pentru membrii familiilor în incapacitate de muncă.

Însă unele întreprinderi ce se află într-o situație financiară grea încalcă Legea falimentului. Fără a declara întreprinderea falită, administrația impune unei părți a lucrătorilor să încheie contracte anuale de muncă. În această perioadă lucrătorii

Caseta 5.2.3

Șomajul real față de șomajul oficial

Șomajul real	Șomajul oficial înregistrat
● Include toate persoanele apte de muncă care sunt în căutare de lucru ● Este raportat la populația angajată ● Acoperă toate tipurile de șomaj: deschis, latent și fricțional. ● Apreciază dimensiunea reală a rezervei forței de muncă în toate sectoarele economiei ● Rata este de 9,4%	● Include doar lucrătorii care nu sunt concediați din proprie inițiativă ● Este raportat la populația economic activă ● Acoperă numai un segment-cel deschis și care este oficial înregistrat ● Dă o apreciere parțială a rezervei forței de muncă, în special în sectorul public ● Rata este de 2,0 %
<i>Sursa: constatările CISR</i>	

nu primesc salariu. După un an, ei sunt eliberați fără a primi indemnizații de concediere.

Sunt necesare rectificări și completări în Codul Muncii Republicii Moldova conform următoarelor puncte: transfer temporar la alt loc de muncă, în cazul necesității de producție; rezilierea contractului de muncă la inițiativa administrației; motivele și modalitatea concedierii lucrătorilor; înlesniri și compensații pentru lucrătorii eliberați în caz de înlocuire a proprietarului; evidența drepturilor lucrătorilor concediați în rezultatul reducerii statelor în caz de lichidare, privatizare sau acționare; termenii de achitare în caz de concediere. În prezent legislația în vigoare prevede garanții sociale pentru cetățenii care au rămas fără lucru și s-au adresat la oficiile de șomaj. Cetățenii, patronii și oficiile de șomaj ar fi fost avantajați dacă în această lege s-ar fi introdus rectificări și completări care să reglementeze colaborarea din perioada precedentă eliberării lucrătorilor ca urmare a procedurilor de reorganizare, asanare, faliment și a administrării din exterior. Situația concretă de pe piața de muncă impune introducerea corectărilor în mecanismul protecției sociale a lucrătorilor concediați. De aceea este nece-

sară adoptarea legii “Despre protecția lucrătorilor în cazul insolvenței patronilor”, care să stipuleze garanții de plată a restanțelor esențiale, conform acordului de muncă, indiferent de proprietatea debitorilor insolvenți și mersul procesului de lichidare.

Nivelul înalt al șomajului cere, realmente, mărirea volumului mijloacelor financiare, cu scopul realizării programelor de stat de utilizare a forței de muncă și, în parte, a asigurării sociale a șomerilor, ceea ce, la rândul său, duce la limitarea considerabilă a posibilităților de finanțare a programelor de dezvoltare a pieței muncii.

Rezumat. Creșterea permanentă a numărului cetățenilor Republicii Moldova neangajați în muncă duce la reducerea posibilităților statului în finanțarea programelor de dezvoltare a pieței muncii și asigurării sociale a populației apte de muncă. Aceasta se referă atât la crearea noilor locuri de muncă, cât și la protecția socială a șomerilor înregistrați, utilizării parțiale a forței de muncă, precum și la lucrătorii concediați datorită restructurării și insolvenței întreprinderilor.

Ca urmare a reducerii populației angajate în câmpul muncii, anual crește volumul mijloacelor financiare ale Fondului de șomaj pentru personalul scriptic.

Dar, raportat la produsul intern brut, în ultimii trei ani (1996-1998) volumul mijloacelor Fondului de șomaj constituie numai 0,13-0,14%, adică mult mai puțin decât în majoritatea țărilor cu o economie de piață. Neluând în considerație micșorarea artificială a numărului celor ce primesc indemnizații de șomaj, mărimea medie lunară a indemnizațiilor calculate a constituit în 1998 numai 79,5 lei pentru o persoană, ceea ce nu asigură șomerilor un minim fiziologic de existență. Tendințe importante de creștere a nivelului de adaptare a cetățenilor șomeri la relațiile de piață în sfera muncii și situației lor materiale se înregistrează în pregătirea și perfecționarea populației apte de muncă și dezvoltarea lucrărilor publice. Circa 12% din șomerii înregistrați au primit instruire profesională, conform

directivelor oficiilor de șomaj. Însă cota celor angajați în câmpul muncii din componența celor ce au fost instruiți este neînsemnată și constituie în anul 1998 doar 31,5%. Mult mai gravă este situația în domeniul lucrărilor publice. Pe parcursul anului 1998, la lucrări publice au participat numai 1360 de șomeri sau 2,2% din toți șomerii înregistrați. Este de remarcat că mai mult de 90% din mijloacele predestinate finanțării lucrărilor publice sunt realizate de către întreprinderi. Cota bugetelor locale constituie mai puțin de 10% , iar a mijloacelor Fondului de șomaj mai puțin de 1%.

Nu se înfăptuiește alocarea mijloacelor pentru crearea locurilor de muncă cu scopul antrenării păturilor slab asigurate ale populației în câmpul muncii, prevăzute de Programul de stat al utilizării forței de muncă, ceea ce duce la agravarea situației pe piața muncii și afectarea categoriilor social vulnerabile ale populației. Reieșind din acestea, ar fi oportun să se țină cont de următoarele:

1. La elaborarea Programelor de stat pentru utilizarea forței de muncă a populației, măsurile prevăzute de ele vor fi consolidate prin indicarea surselor de finanțare.
2. La formarea bugetului republican al Fondului de șomaj se va ține cont de situația actuală a șomajului în Moldova, conjunctura de pe piața muncii și pronosticul evoluției situației social-economice în ansamblu.
3. În scopul mării eficienței folosirii mijloacelor financiare ale Fondului de șomaj, conform cerințelor patronilor, instruirea și perfecționarea șomerilor la întreprinderi se va realiza pe un termen mai lung — până la 9 luni.
4. Este necesară elaborarea programelor naționale și regionale de creare a locurilor de muncă pentru păturile social-vulnerabile ale populației.